

Het verdraaide beeld van de **DIERPROEVEN**

8

Experimenten zijn noodzakelijk in biomedisch onderzoek maar vorsers dienen zich steeds te kunnen verantwoorden. Iedereen weet dat er dierproeven worden uitgevoerd. Maar wat gebeurt daar precies bij? Waar zijn al die proeven goed voor? Waarom kan het in vele gevallen niet zonder proefdieren? Wat het antwoord op dergelijke vragen betreft kunnen velen onder ons zich geen of slechts een zeer beperkte voorstelling maken. Het resultaat daarvan is dat soms zeer heftige polemieken gevoerd worden, waarbij tegenstanders van dierproeven vrijwel steeds een duidelijk verkeerd beeld voor ogen hebben van het zuiver wetenschappelijk onderzoek. Een beeld dat bewust wordt verdraaid om de publieke opinie voor zich te winnen.

Ik ben reeds vele jaren bezig met het uitvoeren van biomedische experimenten waarbij proefdieren gebruikt worden", aldus dr. Rudi D'Hooge, bioloog en als psycholoog verbonden aan het Laboratorium voor Neurochemie en Gedrag, Born-Bunge Stichting UIA, dat onder leiding staat van prof. Peter De Deyn. "En je krijgt inderdaad regelmatig de nodige kritiek te slikken uit je omgeving, al sta je zelf ook dikwijls stil bij deze problematiek. Dat de wetenschapper nog steeds kan voorgesteld worden als een soort van Frankenstein, die verwerpelijk en onnodig onderzoek uitvoert, stoort me toch. Er wordt onvoldoende beseft dat vele wetenschappers toegewijde mensen zijn die een belangrijke functie vervullen in de maatschappij. Een aantal charlatans maken uiteraard handig gebruik van de publieke geringschatting van het belang van wetenschappelijk onderzoek".

"Kijk, fysici en chemici kunnen hun proeven uitvoeren op levenloze materie. Maar met biomedisch onderzoek is het gans anders gesteld. Daar worden processen bestudeerd die zich afspelen in levende materie. Wij zijn als vorsers niet alleen geïnteresseerd in de manier waarop dergelijke processen verlopen, maar ook wat er gebeurt onder ongunstige omstandigheden en hoe zulke processen kunnen beïnvloed worden en terug in de juiste banen geleid. Zo worden o.m. ziekteprocessen bestudeerd en de manier waarop men deze kan bestrijden. En daarbij is het gebruik van proefdieren in heel wat gevallen noodzakelijk".

Is het gebruik van proefdieren in gelijk welke omstandigheden volgens U toegestaan?

Rudi D'Hooge: "Nee. Ik persoonlijk ben niet in staat kritiek, zelfs ongedifferentieerde of erg emotionele kritiek ten overstaan van het onderzoek dat wij uitvoeren, met een zekere arrogantie gewoon weg te wuiven. Wetenschapslui zitten al lang niet meer te werken in een ivoren toren en ik ben er mij terdege van bewust dat het niemand, ook geen eminent vorsers, zonder meer toegelaten is om andere levende wezens 'zomaar' leed te berokkenen. Maar ik ben ook de mening toegedaan dat de jongste decennia steeds meer onderzoekers de ethische problemen die proeven op dieren nu eenmaal oproepen ernstig nemen en al het mogelijke doen om het ongemak tot een minimum te herleiden". "Bovendien ben ik het beslist eens met de uitspraken van ernstige wetenschappers zoals bij voorbeeld Peter Medawar⁽¹⁾ die stellen dat het de plicht is van iedere wetenschapper om zich ten overstaan van de bezorgde toeschouwers te rechtvaardigen voor het gebruik van proefdieren".

Maar bij die toeschouwers spelen toch in de meeste gevallen zuiver emotionele motieven een rol?

Rudi D'Hooge: "Dat is inderdaad juist. In erg veel gevallen wordt een totaal verkeerd beeld geschetst van de toestand. Wanneer er voorbeelden van zogenaamd verwerpelijk vorserswerk worden aangehaald gaat het vrijwel steeds om experimenten die zich in de marge van de wetenschap afspelen". "Typisch in de uitlatingen van tegenstanders van dierproeven is ook dat zij steeds pogen het onderzoekswerk te bagatelliseren. Alle proeven die uitgevoerd worden zijn in hun ogen waardeloos. Maar daar kan dadelijk op geantwoord worden dat het uitzonderlijk moeilijk is om uit te maken of een bepaald soort onderzoek inderdaad onnozel is. Indien men de geschiedenis van bij voorbeeld de geneeskunde nagaat, dan ziet men vaak dat pas jaren nadat bepaalde experimenten werden uitgevoerd de resultaten ervan plots vruchten afwerpen".

"En tenslotte is het beslist zo dat een groot deel van de tegenstand een gevolg is van onbegrip bij het brede publiek. Men ziet niet in waarom bepaalde experimenten op dieren zouden moeten uitgevoerd worden. Dikwijls hoor je ook het argument dat celculturen bij voorbeeld alle proefdieren zouden kunnen vervangen. Dat is inderdaad het geval in bepaalde vormen van onderzoek, maar hoewel bepaalde in vitro-technieken (letterlijk: in de proefbuis) inderdaad een substituum kunnen vormen is in vele disciplines van de biomedische wetenschap het gebruik van volledig intacte organismen, proefdieren dus, absolute noodzaak".

◆
Fysici en chemici kunnen hun proeven uitvoeren op levenloze materie. Maar met biomedisch onderzoek is het gans anders gesteld.
◆

9
"Om daar een paar voorbeeldjes van te geven: in de farmacologie (leer van de geneesmiddelen) is het o.m. van cruciaal belang om de toxische dosis van een potentieel geneesmiddel te kennen vooraleer men het kan toedienen. Men dient toch na te trekken of een nieuw middel geen invloed heeft op een ongeboren vrucht of foetus (het zogeheten teratogeen effect), of zo'n produkt niet carcinogeen of kankerverwekkend is en dergelijke meer. Of nog, hoe kan men psychische fenomenen als angst of pijn bestuderen op geïsoleerde preparaten?".

Maar er kunnen toch heel wat ongemakken uit voortvloeien voor de proefdieren? Is zulks zonder meer aanvaardbaar of moet je de voor en tegens als wetenschapper eerst afwegen?

Rudi D'Hooge: "Het is inderdaad een feit dat de mens lange tijd dieren heeft geëxploiteerd in de dogmatische overtuiging dat het hier ging om een exclusief recht. De mens, als 'hoogste wezen in de schepping' kon zonder commentaar over het wel en wee van alle andere organismen op Aarde beschikken".

Prof. R. D'Hooge (L) en prof. P. De Deyn (R).

◆ Indien men als vorser leed berokkent aan proefdieren, dient men zich daarvoor te verantwoorden ◆

"De ethiek van de mens-dierrelaties is ondertussen drastisch gewijzigd. De evolutietheorie en de resultaten van het neurobiologisch onderzoek hebben er toe geleid dat wij zijn gaan beseffen dat we veel van onze zintuiglijke en cognitieve vermogens gemeenschappelijk hebben met onze naaste, dierlijke, verwanten". "Het is nu eenmaal zo dat bepaalde experimenten heel wat van de proefdieren vergen en zelfs een zekere hoeveelheid leed met zich brengen. Maar, indien men als vorser leed berokkent aan proefdieren, dient men zich daarvoor te verantwoorden. En persoonlijk wil ik dat in alle omstandigheden doen. Ik maak me sterk dat bij voorbeeld de geheugenexperimenten waar ik momenteel aan meewerk bijdragen tot een betere kennis van de geheugenprocessen en van de wijze waarop hun werking kan beïnvloed worden. Wat bij voorbeeld zou kunnen leiden tot een betere behandeling van bepaalde vormen van dementieprocessen".

"Wel kan men zich afvragen of er geen proeven bestaan die te véél vergen van een proefdier (of later soms de proefpersoon). Meestal zit hier een van de grote knelpunten bij discussies over het al of niet toelaatbare van dierexperimenten. De meeste onderzoekers zijn het er echter over eens dat in bepaalde gevallen de ongemakken dusdanig groot kunnen worden dat zij onaanvaardbaar zijn, zodat de 'kosten' niet opwegen tegen de 'baten', zijnde de kennis die eventueel zou kunnen vergaard worden".

Dat legt een enorme verantwoordelijkheid bij de vorser?

Rudi D'Hooge: "Inderdaad. Van de wetenschapper wordt geëist dat hij zich verantwoordelijk opstelt. Dat hij beseft welke gevolgen zijn voorgenomen experimenten kunnen hebben op de dieren die er bij betrokken worden en dat hij bewust een kosten/batenanalyse maakt".

"In dat verband is de mate waarin een proefdier in staat is om pijn of leed te ervaren van groot praktisch belang. Zo is het bij voorbeeld mogelijk om op slakken experimenten uit te voeren op een manier die onaanvaardbaar zou zijn bij ratten. In dit geval gaat het echter om rationele overwegingen en die zijn principieel verschillend van de 'emotionele' overwegingen die soms gehoord worden bij het gebruik van honden, katten, paarden of apen. Het is inderdaad emotioneel dikwijls gemakkelijker om met ratten te werken dan met honden en dergelijke experimenten zullen ook veel sneller door een breed publiek aanvaard worden".

Indien men erg veel dierproeven uitvoert, bestaat dan niet het risico dat men een zekere mate van ongevoeligheid tegenover de proefdieren ontwikkelt?

Rudi D'Hooge: "Het is zeker een feit dat dierproeven op verschillende manieren kunnen uitgevoerd worden en dat de wijze waarop onderzoekers een proef uitvoeren en/of met proefdieren omgaan, mee bepaald wordt door hun persoonlijkheid, opvattingen, levensvisie en dergelijke meer".

"Soms krijg je gewoon een schouderophalen ten antwoord wanneer je er iemand op wijst dat de ruwe of nonchalante wijze waarop hij met proefdieren omgaat deze laatste onnodige pijn of ongemak bezorgt. En het stoot mij ook tegen de borst indien iemand mij vertelt dat hij gelijk welk experiment zou verrichten op gelijk welk dier, zo dat zou gevraagd worden".

"Ook hier moet als regel gelden dat iedere vorser zich op gelijk welk moment zou moeten kunnen verantwoorden voor iedere daad die hij stelt".

Er is wellicht minder kritiek op het fenomeen proefpersonen?

Rudi D'Hooge: "Er zijn inderdaad weinig mensen die problemen maken indien een onderzoeker zichzelf bij voorbeeld als proefkonijn uitkiest. Integendeel zelfs, hij zal bij velen kunnen rekenen op een mate van bewondering. Er wordt ook weinig kritiek gespuid indien men gebruik maakt van mondige vrijwilligers, die zich volledig bewust zijn van de eventuele risico's die zij lopen. Overigens ook een punt van kritiek bij dierproeven: het is evident dat men als vorser aan een proefdier niet kan uitleggen waarom een bepaald experiment dient uitgevoerd te worden en dat de toestemming van zo'n dier niet kan gevraagd worden. Maar dan wordt voorbijgegaan aan het feit dat het grootste deel van de verwezenlijkingen van de hedendaagse geneeskunde het resultaat is van experimenten op dieren en dat de oplossing van resterende medische problemen of totaal nieuwe die opduiken in belangrijke mate afhankelijk zal zijn van dergelijke proeven".

Duiken er soms geen problemen op bij klinische experimenten op proefpersonen, bij voorbeeld op personen die buiten bewustzijn verkeren?

Rudi D'Hooge: "Experimenten op personen die de draagwijdte van de proeven waar zij bij betrokken kunnen worden niet kunnen inschatten vormen inderdaad een ander probleem. In de klinische praktijk kan zulks inderdaad opduiken zoals je zegt bij personen die buiten bewustzijn verkeren, of die een spoedinterventie vragen, een zwaar mentale achterstand hebben, ernstig psychiatrisch gestoord zijn of bij jonge kinderen".

"De ethische keuzes die moeten gemaakt worden bij het praktisch uitvoeren van biomedisch onderzoek zijn niet slechts de verantwoordelijkheid van de vorsers zelf. Zij kunnen zich niet langer onttrekken aan de verplichting om alle betrokken partijen inspraak te verlenen in hun activiteiten. Zij dienen zich te rechtvaardigen voor de offers die zij vragen ten bate van de medische wetenschap. En tenslotte is het ook zo dat de democratische beslissingen uiteindelijk door de wetgever vertolkt zullen moeten worden".

(1) De Brit Medawar, bioloog en hoogleraar aan het University College in Londen, ontving de Nobelprijs Geneeskunde in 1960 samen met de Australiër Frank Burnet. Medawar onderzocht o.a. reacties op weefseltransplantaties, vooral immuniteitsreacties die transplantaties tussen individuen verhinderen.

Proefdieren en Proefpersonen is de titel van een symposium dat op 10 en 11 september zal gehouden worden, rond de ethische overwegingen bij biomedische experimentele methodes en technieken. Iedereen is op deze studiedagen welkom. Inlichtingen en inschrijvingen bij prof. De Deyn (Voorzitter) of Rudi D'Hooge (secretaris): Born-Bunge Stichting, UJA, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk : Tel. 03/820.26.20.